

«مطالعات فرهنگی موسیقی» ۱

موسیقی شناسی قومی

تاریخی نگری موسیقی ایران

محسن ححاریان

آمی نارسسی
پل فیروزه

فهرست

۹	پیشگفتار
۱۳	پراکش موسیقی ایران و ترک و عرب
۴۱	اشتراک ماهیم موسیقی ار دیدگاه شارحان پیشین
۵۵	تشیع تاریخی و موسیقی دستگاہی
۷۱	دستگاه‌شناسی برداشتی تنوریکی - تاریخی
۸۹	حامعه‌شناسی تاریخی و موسیقی ایران
۱۰۹	«مقام» در موسیقی‌شناسی ایران
۱۳۷	مقام عوانی نادرست برای موسیقی اقوام ایران
۱۴۷	ماکس وبر و موسیقی ایران
۱۵۹	نمودت‌وارگی در موسیقی ایران
۱۹۹	موسیقی‌شناسی قومی - تاریخی برداشتی ار تاریخ بیهقی
۲۳۹	اشاره‌های موسیقایی در تاریخ جهانگشای حویی
۲۵۹	دوارده مقام ايعوزی در سفرنامه حواجه عیث‌الدین
۲۷۳	اس سینا و موسیقی
۲۹۱	فارانی و دو ترجمه ار کتاب موسیقی کبیر
۳۰۶	فهرست منابع
۳۱۲	نمایه

پراکش موسیقی ایران و ترک و عرب

پیش از آنکه به پیشینه پراکش موسیقی ایران و ترک و عرب بپردازم، لازم می‌دانم به اختصار نکته‌ای در باب تنوری پراکش فرهنگی - تاریخی بیان کنم در اوایل سده بیستم، مردم‌شناسان و انسان‌شناسان آلمانی رنان کوشش کردند تا برداشت از پاره‌ای واقعیت‌های تاریخی در پراکش فرهنگ‌ها، اساس چند برداشت را به یک تنوری عام مدلل سازند اگرچه تعمیم این تنوریره کردن موردی نه کل فرهنگ‌های جهان مورد اعتراض تعدادی از دانشمندان قرار گرفت، در نوامبر ۱۹۰۴، دو تاریخ‌دان آلمانی و اتریشی به نام‌های فریتز گراسنر^۱ و برنارد آنکرمان^۲، دو سحرانی ارانه دادند و مواضع خود را از دیدگاه آدولف باستین^۳ مسی بر مشأ مشترک فرهنگ‌ها حداساحتند آنان در تنوری خود گسترش حلقه‌های فرهنگ را برای مطالعه حوره جغرافیای فرهنگی در تاریخ پیشنهاد کردند این تنوری می‌گوید که فرهنگ‌های گسترده و پراکنده جهان هرکدام در کابونی حای دارند که به مرور زمان ویژگی‌های آن کابون حلقه‌وار به اطراف خود منتقل شده است به طور نمونه، رورگاری فرهنگ آسیای میانه یکی از این مراکز مهم فرهنگ جهان بوده که

۱ Fritz Graebner 1877-1934، جغرافی‌دان، قوم‌شناس و بحسن تنورینس مکتب قوم‌شناسی وین طی سال‌های 1899 تا 1906 در بحش امانوسه موره موسعی‌شناسی فومی برلن اسعال داشت

۲ Bernhard Ankermann 1859-1943 قوم‌شناس و آفریناساس از پیروان روس تاریخی - فرهنگی در نظریه فرهنگی و مدر بحش آفرینای موره موسعی‌شناسی فومی برلن

۳ Adolf Bastian 1826-1905 عالم آلمانی که در پیسرد قوم‌شناسی و انسان‌شناسی نفس سنار مهمی داسه است، اندسه‌های او ناسر سناری بر فرانتس بوناس پدر انسان‌شناسی امریکایی و حورف کمبل اسطوره‌شناس نطنعی داس

- با سقوط امویان و انتقال تحت‌گناه عیسی به بعدداد، شاحه‌ای از موسیقی دوران عیسی را رریاب^۱ به دربار امویان معرب در اندلس برد

- با فروپاشی بخش شرقی‌تر روم شرقی در حگ ملارگرد در ۴۶۳ هجری به دست الباسلان و پایه‌گذاری سلجوقیان روم و به دنبال آن تأسیس دولت عثمانی در ۶۹۹ هجری و رفت‌وآمد باوردنگان ایرانی به دربار، موسیقی ایرانی به این سرزمین راه یافت و در پی آن، موسیقی کلاسیک ترک نا نیان ترکی - ایرانی در سده‌های هجده و نوزده وارد مصر شد

- در حوزه شرقی‌تر ایران، پیشینه موسیقی به آغار تمدن پارتی در حراسان و ورازود نارمی‌گردد نا ورود اسلام به آسیای میانه و سردهای دولت سامانی نا قراحتیایان در شرق آن سرزمین، و پسین‌تر نا روی کار آمدن حواریمشاهیان و عوریان، راه هر موسیقی ایرانی به سوی ایعور و کشمیر گشوده شد

- آنچه امروز موسیقی نونات اندلسی نامیده می‌شود دساله موسیقی دوره عاسیان بعداد است، و آنچه امروز دوارده موعام ایعوری و موسیقی صوفیانه کشمیری نامیده می‌شود میراث موسیقایی حوره شرق ایران است که نا اسلام وارد سرزمین ایعور و کشمیر شده است آنچه امروز موسیقی ترکیه عثمانی نام گرفته دساله موسیقی رمان ایلکانیان (حلایریان) و تیموریان و قراقویوللو است، و آنچه موسیقی کلاسیک مصر نام دارد دساله موسیقی عثمانی و سوریه و ایران است

جعرافیای تاریخی موسیقی در سراسر قلمرو شرق اسلامی نشان می‌دهد که دو حوره اصلی در کانون اولیه این فرهنگ گسترده قرار داشته که نا اهرم اسلام یا حگ‌ها یا مبادلات فرهنگی در پهه‌های شرقی‌تر و عربی‌تر پراکنده شده‌اند دو کانون عمده موسیقی، یکی قلمرو حراسان و ورازود در شرق و دیگری تحتگاه تیسفون در عرب ایران بوده است سرگذشت موسیقی در پهه‌های شرقی‌تر و عربی‌تر این دو حوره نشان می‌دهد که موسیقی آن مردمان، پیش از رمان پراکش تاریخی آن نا اهرم اسلام یا حگ‌ها یا مبادلات فرهنگی، از موسیقی دو حوره شرق و عرب ایران متأثر بوده است، و وحه اشتراک موسیقایی این قلمرو گسترده گویای همستگی دیرینه آنان است

خصوصیات آن مانند ریان و موسیقی و ست‌ها به سرزمین‌های دیگر انتقال یافته است این‌گونه پراکش یا اشاعه^۱ در سیاری از قلمروهای بزرگ فرهنگی جهان قابل بررسی است.

گراسر و انکرمان پایه ایده پراکش فرهنگی را از فردریش راتزل^۲، که هم جعرافی‌دان و هم یک داروینیست اجتماعی^۳ بود، وام گرفته بودند راتزل که در ۱۹۰۴ درگذشت بر پراکش مهاجرتی فرهنگ، هم در رمان و هم در مکان، تاکید داشت پژوهش‌های فرانتس بوناس^۴ در امریکا که ایده پراکش فرهنگی را ریر سوال برد موح شد تا راتزل ریر موضوع تحربه‌گرایی در پراکش فرهنگ‌ها را کاملاً انکار کند نا اعلام غیرتحریمی بودن موضوع پراکش فرهنگ در تاریخ، دیدگاه راتزل، گراسر و انکرمان به یک گمانه‌ری تاریخی در پراکنده‌گی فرهنگ‌ها مدل شد (گینگریچ ۲۰۰۵ ۹۲) توری پراکش تاریخی در مردم‌شناسی و اسان‌شناسی نا برداشتی که در ایحا از موسیقی حوره شرق اسلامی صورت گرفته متفاوت است آنچه در ایحا آمده بر اساس واقعیت‌های تاریخی هرازه گذشته است و حسه تردیدآمیزی در آن دیده نمی‌شود. هدف این نوشته نشان دادن انتقال و پیوستگی موسیقی ایران نا ایعور و ترکیه عثمانی و مصر است، صرف‌نظر از حبه‌های موسیقی شاحتی آن که خود محال دیگری می‌طلد

سراسر قلمرو شرق اسلامی از ایعور تا مراکش نا پراکش موسیقی حوره شرق و عرب ایران نارور شده است چنین پراکش وسیعی در جعرافیای تاریخی به مدد اهرم اسلام و از راه حگ‌ها و دادوستد فرهنگی میسر شده است منظور از حوره شرق ایران، حراسان و ورازود (ماوراء‌الهر) و منظور از حوره عرب ایران، پایتحت ساسانی در تیسفون است مسیر حرکت و تاریخ فرهنگ موسیقی این دو حوره را به شرح ریر می‌توان بیان کرد

- لحمیان حیره در حوب عراق دست‌شانده ساسانیان بودند که هر موسیقی تیسفون بعد از اسلام را به ححار و سپس به شام و دمشق منتقل کردند

1 Diffusion
2 Friedrich Ratzel
3 Social Darwinist
4 Franz Boas

۱ ابوالحسن علی ابن نافع الموصلی مسهور به رریاب موفی به ۲۴۶ و